

Eski Yugoslavya'nin Bölünmesinde İçsel Dinamiklerin Etkisi

Arş. Gör. Volkan TATAR⁷
Arş. Gör. Nuri Gökhan TOPRAK⁸

ÖZET

Uluslararası siyasal sistemde yaşanan değişimlerin etkileri, devletler açısından oldukça farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Genellikle bu etki, küresel dinamiklerin devletin içsel dinamiklerini harekete geçirmesi sonucunda yaşanmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle sonuçlanan uluslararası siyasal sistemdeki yaşanan değişim, Eski Yugoslavya'da hem rejim değişikliği hem de bölünme olarak karşımıza çıkmıştır.

Eski Yugoslavya federal yapısına uygun olarak, 1970'lerden itibaren bu durum daha net olarak hissedilse de, gerek anayasal gerekse ekonomik yönden 'bölünmüşlük' üzerine kurulmuştur. Birçok alanda hem yetki sınırlaması hem de paylaşım yönü olan bölünme, küresel dinamiklerin doğrudan bir sonucu olmamakla beraber, 1980'lerin başında itibaren artan ekonomik darboğaz ve mikro-milliyetçilik olgusuyla birleşince kapsamlı sonuçlar doğurmuştur. Bölünme öncesi % 100'leri geçen yıllık enflasyon, oldukça yüksek oranlara ulaşmış işsizlik, ödemeler bilançosu dengesizliği ve uzun süren grevler 1980'ler Yugoslavya'sının ekonomik durumun özetidir. Politik durum ise ekonomiye paralel olarak hem eyaletlerin kendi içerisinde hem de federal düzeyinde oldukça gergindir.

Son olarak, 2008'de Kosova'nın da uluslararası alanda devlet olarak tanınması ile toplamda yedi devlete bölünmüş olan Eski Yugoslavya'nın günümüzde geldiği noktanın anlaşılabilmesi, öncelikle 'ayrılmanın içsel dinamiklerinin' analizini gerektirmektedir. Ancak bu analizden sonra, her ne kadar bölgede devlet sayısının artması ile sorunların da artırdığı görülse de, Balkanlar'ın yeniden çizilen haritası anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: *Balkanlar, Eski Yugoslavya, milliyetçilik, bağımsızlık, çatışma.*

⁷ İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

⁸ İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

ABSTRACT

The effects of changes in international political system can have considerably various repercussions. Generally these effects are experienced as a result of the internal dynamics of the state that is coming action by the global dynamics. The change experienced in international political system by the end of Cold War emerged in Former Yugoslavia as both regime change and dissociation.

Former Yugoslavia as regarding its federal structure, this situation is even more noticeable since 1970s, based upon both constitutional and economic dividedness. Dissociation with the aspects of limitation and even distribution of authority in many areas, not a direct consequence of the global dynamics, have bear comprehensive repercussions when combining with the growing economic bottleneck and micro-nationalism phenomenon since early 1980s. Annual inflations over 100%, unemployment that reached high rates considerably, balance of payments disequilibrium and long-lasting strikes are the epitome of 1980s Yugoslavia's economic circumstance. The political situation, in line with the economy, is quite tense both at within the states themselves and the federal level.

Understanding the final status of Former Yugoslavia, which is divided into seven states by the recent recognition of Kosovo in 2008, requires an analysis of 'the internal dynamics of dissolution' first. Just after this analysis, although it has been observed that the number of the states in the region increased the problems too, the new redrawn map of Balkans can be understood.

Keywords: *Balkans, Former Yugoslavia, Nationalism, Independence, Conflict*

Giriş

Eski Yugoslavya, 1980'lerin sonunda çözülme sürecine girmiş ve 1992'de tarihte yerini almış bir devlettir. II. Dünya savaşından 1980'lere kadar, özellikle Tito'nun birleştirici etkisiyle, ülke içerisinde gerek iktisadi gerekse politik sorunlara Yugoslavya Devleti ölçeğinde çözümler üretilebilmiştir. Tito'nun 1980'de ölümü, sorunlara karşı ülkesel bazda geliştirilen genel çözümleri sorgulanır hale getirmiştir. Bu sorgulama sadece Yugoslavya'ya özgü değildir; 1980'lerle başlayan merkezi ve doğu Avrupa'da yaşanan ekonomide merkezi planlamanın etkisinin azalması, aynı zamanda farklılıkların ön plana çıktığı mikro-

milliyetçilik, tüm kıtayı etkisi altına almıştır. Eski Yugoslavya’da bu etki diğerlerinden daha yıkıcı görülmesi bir tesadüf ya da sadece dış etkenlerin değil, kendi içsel özel durumundan dolayıdır.

1.Eski Yugoslavya’da Bölünmenin İçsel Dinamikleri

1.1.Tarihten Gelen Ayrım

Eski Yugoslavya tarihi incelendiğinde, günümüze kadar etki gösteren bir bölünme karşımıza çıkmaktadır. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ve Batı Roma İmparatorluğu sınırının, Güney Slavlarının ortasından geçmesi etkisini günümüze kadar sürdürmüştür (Baltic, 2011). Batı Roma İmparatorluğu topraklarında kalan güney Slavları, Roman Katolik yapılarını günümüze kadar taşıırken, Bizans sınırları içerisinde kalanlar Ortodokslar, Hıristiyan olarak süregelmişlerdir. Bu bölünme, eski Yugoslavya’yı oluşturan devletlerin, I.Dünya Savaşına kadar olan süreçte, farklı İmparatorlukların himayesi ve/veya nüfuz alanı içerisinde yer almalarıyla etkisini sürdürmüştür. Slovenya ve Hırvatistan tarihinin ortak yönü, neredeyse son iki asrı Avusturya İmparatorluğu (İmparatorluk 1867’de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu adını almıştır) himayesinde geçirmeleridir. Eski Yugoslavya sınırları içerisinde kalan diğer Devletler ise, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı himayesinde kalmışlardır. Balkan Savaşları sonrasında, Eski Yugoslavya’nın güneydoğusunda Osmanlı hâkimiyeti sona ermiş, I. Dünya Savaşı ise, Osmanlı İmparatorluğu’nun eski Yugoslavya’da son kalan topraklarını da kaybetmesi ile sonuçlanmıştır. Bir bakıma, I. Dünya Savaşı eski Yugoslavya halkları açısından, Rus yazar Nikolay Yakovleviç Danilevskiy’in 1871’de yayınladığı “Rusya ve Avrupa” adlı kitabında bahsettiği büyük birliğin vücutlaşmış şeklidir (Armaoğlu, 2007:490). Her ne kadar Danilevskiy eserinde, bir Rus-Slav birliğinden bahsetse ve merkezini de İstanbul olarak hayal etse de, I. Peter’in kurduğu Belgrad merkezli Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, güney Slavlarını birleştirmiştir. Uzun yıllar farklı devletlerin himayesinde kalan ve bağımsızlıklarını uzun süre yaşayamamış halklardan oluşan ilk Yugoslavya denemesi, siyasi istikrarsızlığını kurulduğu iki savaş arası dönemde yaşamıştır. Oldukça zorlu geçen II. Dünya Savaşı, Yugoslavya için hem Alman işgali hem

uzun soluklu iç savaş demektir. Özellikle ülke içerisinde yaşanan ve hafızalara Avusturya - Osmanlı dönemindeki bölünmeyi anımsatan bir bölünme görmekteyiz. Bu dönemde bir yandan işgale taraf (Mihver destekli Hırvat işbirlikçiler) ve karşı olanlar ülkeler bir bölünmeye neden olurken, bağımsızlık için işgale karşı olanlar da ayrıca kendi içerisinde (Tito yanlıları komünist ve radikal milliyetçi ve monarşist çetnikler) ayrı bir bölünme ile karşı karşıya gelmişlerdir.

1.2. Etnik Karmaşa ve Anayasal Ayrım

Her ne kadar tek bayrak altında yer alsada, eski Yugoslavya'nın birleştirilmesi oldukça güç olan bir 'etnik mozaik' vardır. 1971 nüfus sayımına giren ve Anayasaya göre "ulus" (nation) tanımına giren unsurlar; Sırp 8.143.246, Hırvat 4.526.782, Müslüman 1.729.932, Sloven 1.678.032, Makedon 1.194.784, Karadağlı 508.843'dir (Işıklı,1983: 138; Pocket-Book of Yugoslavia, 1978: 27'den alıntı). Sayılan unsurların her biri kendi devleti içinde yoğun olmakla birlikte, "Müslüman"lar ulus olarak adlandırılmalarına karşın, kendi adlarında devletleri bulunmamaktadır. En çok Bosna-Hersek'te yaşayan Müslümanlar, Bosna-Hersek nüfusunun % 43'ünü oluştururlar (Keesing's Record of World events, 1991:38375). Ayrıca anayasa ile kabul edilen Türkler (477.000, en fazla Makedonya'da) ve Arnavutlar (1.309.523 en fazla Kosova'da) gibi diğer etnik gruplarda vardır. Etnik fazlalık, Eski Yugoslavya'nın resmi dillerine de yansımıştır. Sırpça-Hırvatça, Slovence, Makedonca, Arnavutça ve Macarca resmi dildir. Hıristiyan ve Müslümanlık dinleri resmi dinler olarak sayılırken, kendi içerisinde de ayrım vardır (Ortodoks, Katolik). Yugoslavya'yı oluşturan Hıristiyanlardan (Doğu Roma ve Batı Roma çizgisinde belirtildiği gibi), Slovenler ve Hırvatlar çoğunlukla Katolik; Makedonlar, Karadağlılar, Sırp, Sırp ağırlıklı olarak Ortodoks'tur. Boşnaklar ve Kosovalılar ise Müslüman'dır. Tüm bu ayrıma ülkede kullanılan alfabe ayrımı bile eklenebilir. Sloven ve Hırvatlar Latin alfabesi; bunun yanında, Sırp, Karadağ ve Makedonlar ise kril alfabesini kullanırlar.

Eski Yugoslavya Devleti, resmi ismi olan Yugoslavya Sosyalist Federalist Cumhuriyeti (YSFC)'nden de anlaşabileceği gibi, federal bir devlettir (Yugoslav Anayasası, 1963). 'Yugoslavya Birliğini (YSFC)

oluşturan federe devletler ve iki özerk bölgenin, gerek 1963 ve gerekse düzenlemelerin olduğu 1974'teki durumu net bir şekilde bu gerçeği karşımıza çıkarmaktadır (Işıklı,1983:138; Pocket-Book of Yugoslavia, 1978.27'den alıntı). Federal yapının genellikle nüfusun etnik kökenine göre oluşturulmuş olması, federe devlet ve halk bağlılığını sağlarken, uzun vadede federal Yugoslavya'dan önce federe devlete bağlılık hissedilmesine neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, kuruluşundaki federe devletlerin ayrımı devam etmiş, Yugoslavya halklarının öncelikli olarak federe devletle kendilerini konumlandırmışlardır. Fıkralara bile bu ayrım konu olmuştur; 'Slovenyalı genç kız eve gelir ve ailesine Jovan adında bir erkekle yaşadığını itiraf eder. Ebeveynlerinden gelen cevap 'bunu bize nasıl yaparsındır', gay olması neyse ama Sırpmiş bir de baksana (İgnatiefe, 2000:142) '.

Her ne kadar federe devletlerin sınırları etnik yapı ile belirlense de, her yerde bu uyumun olduğunu söylemek zordur. Somut bir ifadeyle Slovenya ve Hırvatistan kadar olmasa da, Makedonya haricince ki federe devletlerin sınırları, etnik yapıyla bazı noktalarda örtüşmemektedir. Bosna-Hersek'te, Boşnak ve Hırvatistan'da, Hırvat nüfusunun oldukça az olduğu birçok şehir bulunmaktadır. Ayrıca Kosova örneğinde olduğu gibi, nüfusu Yugoslavya ölçeğine göre homojen (% 85-90 Arnavut) bir bölge özerk bölgeyken, Karadağ gibi nüfusu birkaç yüzbin ve dağılımı da homojen olmayan bir bölge federe birim olabilmektedir. Başlangıçta dikkate alınmayan bunun gibi etkenler de ilerde sorun olmuştur.

1.3- Eski Yugoslavya Bütünündeki Federe Devletlerin Ekonomik ve Sosyal Dengesizliği

Eski Yugoslavya, uzun yıllar merkezi planlama ile yönetilmiş, fakat refahı artırabilmek için sosyalizmi aşan ve kapitalizme yaklaşan bazı uygulamalara izin verilmiştir. Belirli alanlarda işletmelere verilen esneklik ekonomiye ivme kazandırmış ve genel anlamda ülkesel kalkınmayı olumlu etkilemiştir. Fakat ülke genelinde ekonomik gelişmişlik orantısızdır. Hatta eski Yugoslavya, gelir dağılımı ve gelişmişlik dağılımı açısından 1964'te Avrupa'nın en kötüsüdür.

Tablo 1. Kişi Başına Düşen Ulusal Gelir Endeksleri

Ülkeler/Yıllar	1947	1952	1957	1962	1964	1976
Slovenya	175.3	186.7	181.5	198.5	198.3	201.7
Hırvatistan	107.2	116.4	120.3	121.3	118.3	124.3
Voyvodina	108.8	89.3	109.2	103.4	110.8	116.6
Sırbistan (tek başına)	95.6	92.3	94.5	96.0	96.2	98.3
Karadağ	70.8	63.6	64.3	66.3	75.5	70.3
Bosna-Hersek	82.9	87.6	74.2	72.7	70.2	64.2
Makedonya	62.0	59.3	60.0	57.1	74.2	68.1
Kosova	52.6	49.3	42.5	34.0	36.2	32.2

Kaynak: Işıklı,1983:138; Pocket-Book of Yugoslavia, 1978.27'den alıntı. (Yugoslavya Genel Ortalaması: 100)

Tabloda görüldüğü gibi, Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan'a bağılı özerk bölge Voyvodina, Yugoslavya genel gelir ortalamasının çok üzerindeyken, Sırbistan ortalama civarında yer almaktadır. Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova ise gelirin oldukça düşük düzeyde olduğu federe devletlerdir. Bunun yanında gelir dağılımı ile ilgili 1964'te yapılan bir araştırmada, en zengin bölge (Slovenya) ve en fakir bölge (Kosova) arasında kişi başına düşen gelir farkı 5 kata kadar çıkabilmektedir. Aynı dönemde gelir dağılımında en sorunlu ülke olarak bilinen İtalya'da bu oran (en yüksek Lombardia ile en düşük Baislicata ve Calabria'nın) 2.8'dir (Işıklı,1983:138; Pocket-Book of Yugoslavia, 1978.27'den alıntı). Burada dikkati çeken diğer bir nokta, ekonomik ayrılığın yıllar içinde devam etmiş olmasıdır. Sosyalizm bile, ayrılığa yani bölgeler arasında farklılara çözüm olamamış, hatta gün

geçtikçe daha fazlalaşmıştır (kişi başına gelir farkı 1947’de 3 katından, 1963’te 6 katına çıkmıştır). Ayrıca merkezi planlama ile yapılan yatırımlarla da bu fark giderilememiştir. 1964’ten sonra ise ekonomide piyasa koşullarına geçiş ve doğrudan yabancı yatırımın artması ise farkı daha da büyütüştür. Fark artışı Hırvat-Slovenler lehine olmuş, 1965 Reformları ve 1971’de Anayasada yapılan bazı özerkliği artıran gelişmeler, bu iki federal cumhuriyetin özellikle istediği gelişmelerdir. Özellikle Slovenya, tüm Yugoslavya içerisinde hem ekonomik gelişmişlik hem de istihdam yönünden (1980’lerin ekonomik durguluğuna rağmen), dağılmadan hemen önce de gelişmişliği ile en öndedir (Glas-Cerar, 1997:2). Ekonomik gelişmişliğe paralel olarak, okuma-yazma oranları da değişkenlik göstermektedir. 1971 Nüfus sayımına göre okuma-yazma bilmeyenlerin Yugoslavya’da ortalaması % 15.1 iken, Kosova’da % 31.5, Bosna-Hersek’te % 23.2, Hırvatistan’da % 9 ve Slovenya’da sadece %1.2’dir.

Bu noktada, eski Yugoslavya federe devletlerinin politik bir ayrıma da geldikleri görülmektedir. Az gelişmiş Yugoslav Cumhuriyetlerinin, merkeziyetçilik ve devlet planlamasına taraf oldukları görülmüştür. 1971’de Azgelişmiş Ülkelere Yardım Fonu kalkmış, yerine Azgelişmiş Bölgelere Kredi Fonu kurulmuştur. Nihayet 1974 Anayasası ile de “ekonomik bakımdan gelişmiş cumhuriyetler ve özerk bölgeler” ayırımına son verilmiş, böylece yardım zorunluluğu kalkmıştır (Işıklı, 1983:142). Sonuçta gözlemlenen ise sermaye odakları artık hissedilir derecede rekabete başlamalarıdır. Hırvatistan ve Slovenya’nın sanayileşme bakımından ileri olması yanında, Sırbistan’ın geleneksel gücü (bürokrasi, polis, asker...) elinde bulundurması rekabetin asıl merkezi olmuştur. Rekabet sürecinde, Sırbistan’ın özellikle Bankacılık ve Dış Ticaret alanına kaydığı görülmektedir. Bu gelişmenin sonucu, Banka ve Dış Ticaret Sermayesi (ağırlıklı olarak Sırp) ile sanayi sermayesi (Hırvat) çekişmesidir (Işıklı, 1983:142).

Yugoslav sisteminde, coğrafi esasa göre dikey olarak örgütlenmiş bir özyönetimsel örgütlenmeyi, iktisadi olarak coğrafi esası net olarak dışlamamakla birlikte, yatay bir örgütlenmenin oluşturduğu görülür (Işıklı, 1983:135). Coğrafi esası öne alan özyönetim; en küçük yönetsel birimler olan yerel topluluklar ve ayrıca toplumsal-politik

denilen komünler, özerk bölgeler, cumhuriyetler ve federasyon çerçevesinde oluşmuştur. 1974'e kadar yapılan değişim hep adem-i merkeziyetçiliği artırma yönünde olmuştur. 1974 Anayasasının başlangıcında, Temel Prensipler sıralanırken, self - determinasyon ve ayrılma hakkının Yugoslav ulusuna verilmiş olduğu görülmektedir [1]. Fakat burada ortaya çıkan diğer bir gerçek, bu ayrılmayı isteyen bir ulusun başvuracağı bir mekanizma olmadığı için kendiliğinden sınırlandırılmış olmasıdır (Rich, 1993:36). Ortada bir milliyetler sorunu esas olarak 1960'lardan itibaren kendini hissettirmiştir; fakat ortalama bir Yugoslav için Tito'nun saygın kişiliği ve liderliği tartışılmazdır.

2. 1980 Sonrası Ekonomik Gelişmelerin Bölünmeye Etkisi

1980'lerin sonu birçok ülke açısından ekonomik anlamda zor yıllardır. Bu tablo, 1990'ların başında özellikle Doğu Bloğu ülkeler açısından daha da vahimdir. 1990'ın ilk yarısında, Gayri Safi Milli Hasıla'nın Bulgaristan'da % 9, Macaristan'da % 2, Polonya'da % 10 ve Romanya'da % 3 ve Yugoslavya'da % 6 düştüğü görülmektedir (Keesing's Record of World events, 1991:38253 ; Le Monde 8 Kasım 1991'den alıntı). Bu düşüşe paralel olarak 1990'da Endüstriyel ürün % 23 azalmış, 1991'de de buna ilaveten % 21 azalma görülmüştür (Keesing's Record of World events, 1991:38503). Olumsuzlukların sektörlere etkisi dış borcun 1990'da GSMH'ye (Gayri Safi Milli Hasıla'ya) oranı 19.3 iken, 1991'in ilk çeyreğinde bu oran 20.7'ye çıkmasıdır (Keesing's Record of World events, 1991:38503). Döviz rezervleri de aynı kötü gidişattan etkilenmiş, umut dış borç ve krediye bağlanmıştır. Hükümet, 1990 yılında 2.300 milyon \$'ı bulan cari işlemler açığını, 1991'de ise 1.500 milyon \$ beklentisi içine girmesine sebep olmuştur (Keesing's Record of World events, 1991:38503). Fakat burada belirtmemiz gerekir ki, Dünya Bankası yıllık raporuna göre, toplam gelişmekte olan ülkelerin, 1990 yılı borç miktarı yaklaşık olarak 1.341.000 milyon \$ olarak tespit edilmiştir. Bu rakam 1989'un rakamı olan 1.260.000 \$'dan % 6.3 daha fazla bir rakama tekabül etmektedir (Keesing's Record of World events, 1991:38254). Ayrıca 1989 sonu itibariyle % 2600'leri bulan enflasyon, eski Yugoslavya'nın kaldırdığı bir yük değildir (Keesing's Record of World events,

1991:38503).

Federal hükümetin de önceliği enflasyonu kontrol altına alma çalışmaları olmuştur. Bu dönemde Ante Markoviç [2] tarafından uygulanan sıkı para politikası, biraz olsun umut vaat etmiş ve 1990 sonunda % 121 aşan enflasyon yakalanmıştır. 1991'deki enflasyon hedefi % 70'lerde tutabilmek olarak belirlenmiş, 1991'in verileri dikkate alındığında ilk 5 ayda % 38.9 olması, enflasyonun düşürülme umutları daha da artırmıştır. 1990'ın ilk 5 aylık verisinde % 84.5'e gibi bir rakamdan, 1991'in ilk 5 ayında % 38'ler yüzleri güldürmüştür. Fakat 8 Ocak 1991'de, Sırp Finans skandalının ortaya çıkması ile tüm umutlu bekleyiş son bulmuştur. Skandalın içeriği, Aralık sonunda Sırp Ulusal Bankası, Yugoslavya Ulusal Bankası'na onaylatmadan gizlice 18.300 milyon Dinar'ı (1.400 milyon ABD \$), Sırp hükümetine kredi olarak vermesidir. Skandal olarak algılanmasındaki asıl sebep, kredinin verilmiş tarzıdır. Kullanıldığı yerler; işletmeler ve tarım desteklenmiş, aylıkları ödemek için kullanılmış, daha net bir ifadeyle 'çökmek üzere olan Sırp ekonomisi' desteklenmiştir.

Yugoslavya Federal devleti için, oldukça yüksek bir miktar olan bu rakam fark edildiğinde, Sırp Hükümeti'nin federal finansal sistemi ve ekonomik reformu tehlikeye atmakla suçlanmasına neden olmuştur. Birçok nedenin yanı sıra asıl çekinilen nokta, illegal piyasaya sürmenin enflasyonu tetikleyebileceği ve Dinarın istikrarını tehdit edilmesidir. Başkent Belgrad'taki Batılı Diplomatlar 'sahtekarlığı', Yugoslavya'nın kredibilitesi için 'ölümcül hata' olarak tanımlarken, Federal Hükümet para akışını kontrol edemediğinin ispatı olarak da algılanmıştır (Keesing's Record of World events, 1991:37974). YSFC bütünü oluşturulan federe devletlerin ilişkilerinin gergin olduğu bu dönemde skandal, diğer 5 federe devlet tarafından, 'hırsızlık' olarak tanımlanmıştır. Federal Hükümet, devletlerin ulusal bankaları üzerinde, kontrollerini artırma önlemlerini açıklamış ve yapılarına tepki göstermiştir. Ayrıca 1 Ocak 1991'de Dinar, Alman Markı karşısında % 22.2 (DM1.00 = 9 Dinar) devalüasyona uğramıştır (Keesing's Record of World events, 1991:37974). Ante Markoviç'inde açıklamalarında görüldüğü gibi bu zorunlu devalüasyon, 1990'dan beri Alman Markı'na sabitlenmiş olan konvertible, Dinarın ilk devalüasyon olmuştur.

Ekonomiyi düzeltme çabaları olumlu sonuç vermekten uzaktır. İşsizlik 1990'da % 8.5 iken 1991'de % 9.6 'ya yükselmiştir (Keesing's Record of World events, 1992:R100). Tüketici fiyatları zaten kırılmadan dolayı 1990'da % 588 gibi bir artış yaşamış, ardından da 1991'de % 118'e yükselmiştir (Keesing's Record of World events, 1992:R100).ö

Eski Yugoslavya'da, eskiden beri tartışma konusu olan fakat ekonominin kötüye gitmesiyle daha da sertleşen konu, Yugoslav Halk Ordusu'nun (YHO) federe devletlerden aldığı paydır. Hırvatistan ve Slovenya'nın, Yugoslav Halk Ordusu'na (YHO) ayırdıkları payı fazla bulmalarından dolayı, bütçe görüşmelerine uzun süre katılmamışlardır. Harcamaların federal kalemini genellikle % 40 (hatta sübvansiyonlarla % 50) savunma, geriye kalan ise devlet yönetiminin çeşitli kademelerinden oluşmaktaydı (Keesing's Record of World events, 1991:38503). Slovenya ve Hırvatistan'ın orduya ayrılan paya itirazı yeni değildir, birçok kez itirazda bulunmuşlardır. Başlıca sebebi ise, sanayisel gelişmenin ve kişi başına gelirin YSFC içerisinde en yüksek olduğu bölgeler olduklarından, orduya aktarılacak payın kendilerinden oldukça yüksek oranda istenmesidir. 1991'de ise itiraza neden olan % 76'lık kaynağın YHO'ya ayrılmasıdır (Keesing's Record of World events, 1991:38685). Burada, YHO' ya ayrılan payın büyük kısmı Yugoslavya Federal Bankasından karşılanmakta, eyaletlerin katkısını azaltmak yoluyla orta yol bulunması çalışmalara göze çarpmaktadır. Ayrıca Yugoslavya Ulusal Bankası'nın, 25 Aralık'ta yeni Dinar'ı piyasaya sürmesi dikkati çeken diğer husustur.

Hırvatistan ve Slovenya'da ise, merkezden uzaklaşmalar politik olduğu kadar iktisaden de görülmektedir. Hırvatistan Meclisi, bu dönemde İnsan hakları ve azınlık hakları gibi iki önemli konuyu oybirliği ile federe meclislerin geçirdiğine şahit olmaktadır. Aynı zamanda 23 Aralık tarihinde, kendi para birimi olan Hırvat Dinarı'nı kamuoyuna tanıtmıştır (Keesing's Record of World events, 1991:38685). Ayrıca eski Yugoslavya ölçeğinde, federe devlet düzeyinde gerek sosyal gerek ekonomik faaliyetlerin de 1980'lerin ikinci yarısında arttığı görülmektedir. 1990 Mayısında, Tuna nehrinin geçtiği ülkeleri kapsayan bilgi alışverişi ve ekonomik işbirliği amaçları çerçevesinde kurulan birliktelik buna örnektir. Bu birlikte genellikle

ülkelerin ilgili bölgeleri veya eyaletleri yer almış, Hırvatistan ve Slovenya, Bavyera, 4 Avusturya Lander'ı, Bohemya, Slovakya, ilgili Macar ve Bulgar Vilayetleri, Romanya Bölgesi ve o dönem Sovyet Cumhuriyeti olan, Moldova bu birlik içerisindeydi. Ekonomik ve siyasal yönü bir tarafa bırakılsa bile, oldukça yüksek değerlerde moral yönünün olduğu bir gerçektir.

Ekonomik kargaşa paralelinde siyasal istikrarsızlık ve artan huzursuzluk, 1991'in Nisanında 700.000 işçinin katıldığı ve II. Dünya savaşından bugüne kadar Yugoslavya'da yapılan en büyük grevle sonuçlanmıştır. Tekstil, deri ve metalurjik işçileri, 16 Nisan'da gerek Sırbistan Hükümeti'nin söz verdiği minimum aylığı Ocak ayından o tarihe kadar ödememesi, gerekse 1990'ın sonunda kabul edilen yeni vergilerinin iptali için greve gitmişlerdir (Keesing's Record of World events, 1991:38164). Hükümetin ödemelerin gerçekleşeceğine söz vermesi ve tartışmalı vergileri kaldırması sonucunda, grev ilerleyen günlerde sona ermiştir. Fakat ekonomi gerçekten kötü durumdadır. Ante Markoviç, 19 Nisan'da Dinar'ın % 30 devalüasyona uğradığını açıklamak zorunda kalmıştır. Kur'un yeni hali 1 Alman Markı = 13 Dinar olarak sabitlenmiştir. Markoviç, Federal Meclis'te son 4 ay içerisinde 2'inci büyük Devalüasyonun sebebini, son dokuz ayda aşırı rakamlarda gerçekleşen 5.400 milyon ABD \$ eşit Devlet harcamalarını dengeleme olarak göstermiştir (Keesing's Record of World events, 1991:38164). Kısaca YSFC'de 1991 ekonomik olarak devalüasyon, grev ve ayrışmadır.

3. Eski Yugoslavya'da Seçimler ve Milliyetçilerin İktidara Gelmesi

Ayrılık fikirleri ve telaffuzu, uzun zamandır eski Yugoslavya'da düşünsel anlamda vardır. Hatta 1989 senesinde Yugoslavya'yı oluşturan federe parlamentoların aldıkları bazı kararlarda, bağımsızlık talepleri görülmüştür. 1990 Martı ise, Merkezi Yugoslav Hükümeti ile federal eyaletlerin iplerinin tam olarak gerildiği zaman olmuştur. Tahmin edileceği üzere, eski Yugoslavya'yı bir arada tutan en büyük etken ideolojidir ve bu ideolojik birliğin temelinde de komünistler vardı. 1990 yılında yapılan Yugoslavya Meclisi

seçimlerinde, Nisan'da Slovenya ve Mayıs'ta Hırvatistan'da komünistler hezimete uğramıştır (Keesing's Record of World events, 1991:38502). Kasım'da Sırbistan ve Aralık'ta ise Karadağ'da komünistlerin galip gelmesine rağmen, Bosna-Hersek ve Makedonya'da ise milliyetçi hükümetler sandıktan çıkmıştır (Keesing's Record of World events, 1991:38502). Seçim sonuçları federal milliyetçiliğin, eski Yugoslav bütününe galip geldiği anlamında yorumlanabilir.

Ekonomik ve politik yönden, oldukça sıkıntılı dönemde istenmeyen tek şey, yönetimde olan kişiler bazında yapılan açıklamalarla gerilimin artırılmasıdır. 1991'in ilk aylarında bu 'eksiklik', Miloseviç'in tarafından doldurulmuştur. Yugoslavya gibi etnik yönden homojen olmayan ve farklı etnik grupların sınırlarının ayrılmasının zor olduğu bir ülkede, yönetim kademesinden gelen sert açıklamalar tansiyonu yükselmiştir. Bu sertleşmenin sonucunda, gerek Yugoslavya'da ve gerek ülke dışında beliren görüş, 'Yugoslavya'yı sadece askeri güç ayakta tutabilir' olmuştur (Keesing's Record of World events, 1991:38081). Düşüncenin çıkış noktası, gerek içte gerekse dışta yaşanan son gelişmeler ve özellikle Doğu Bloğu'nda yaşanan çatlama dır. Genel kanı, Yugoslavya'yı oluşturan herhangi Federe Cumhuriyet bağımsızlık yönünde bir adım atarsa, Miloseviç'in yanına YHO'yu alarak, bağımsızlık yönünde adım atanları ve destekleyenleri cezalandıracağı yönündedir (Keesing's Record of World events, 1991:38081). Miloseviç'in tehditkar tutumu ve buna karşın tehlikenin göze alındığının sinyali, Slovenya Devlet Bakanı Milan Kucan'ın konuşmasına da yansımıştır; 'Eğer Ordu eyaletlerin politik ilişkilerine karışmak için bahane üretiyorsa, Slovenya Federasyondan derhal ayrılacaktır' (Keesing's Record of World events, 1991:38081). Bu eski Yugoslavya'dan tek taraflı kararla ayrılabilceği tehdidini, Slovenya Parlamento sözcüsü de Kucan'ı destekleyen bir açıklamada bulunmuştur. Hırvatistan devlet Başkanı Franjo Tuđman'dan da, Mart'ta başlayan Anayasa krizini çözümünün başkanlık seviyesinde tartışma önerisiydi ki, bu bile ayrılmanın verilerinden biri olarak adlandırılabilir.

Federal Devlet Başkanı Ante Markoviç (Hırvat), 20 Aralık 1991'de, 1992 bütçesini protesto ederek istifa etmiştir (Keesing's

Record of World events, 1991:38685). Sebebi ise bütçenin % 81'inin YHO'ya pay olarak ayrılması gösterilmiştir. Ardından Federal Dışişleri Bakanı'da bütçe görüşmeleri sırasında güvenoyu vermeyecek ve istifasını sunacaktır. 13 Aralık'ta Bosna-Hersek Parlamentosu, kendilerinin de sandalyeye sahip oldukları Federal Meclise katılmama kararı almışlardır. Hırvatistan ve Slovenya'da, Bosna-Hersek'in tutumuna paralel olarak, Sırbistan Demokrat Partisi'nin savaş ekonomisini boykot amacıyla temsilcilerini Federal Meclisten çekmişlerdir. Ardından bu sayılan devletlere bir destekte Makedonya'dan gelmiştir. Dönemin özeti Hırvat Lider Stephan Mesic'in konuşmasına yansiyacaktır 'Yugoslavya daha fazla var olamayacaktır'(Keesing's Record of World events, 1991:38685).

Sonuç

I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya İmparatorluğu'nun sonunu getirirken, Balkanlarda yeni devletlerin doğması ile sonuçlanmıştır. Fakat oldukça uzun bir süredir bağımsız olarak yaşama fırsatı bulamamalarının da etkisiyle devlet gelenekleri kısıtlı olan ve bölgenin özelliğine paralel olarak homojen bir bütün oluşturamayan bu ülkeler, gerek 1918-1941, gerekse 1945-1989'da iki kez bir bütün olmayı denemişlerdir. Bu bütünleşme ve aynı çatı altında kalma çabası, bazı dönemlerde (özellikle Tito dönemi 1945-1980) hem iç hem dış politikada ses getirecek düzeyde başarıyı yakalamıştır.

Uluslararası siyasal sistemde yaşanan ve Eski Yugoslavya içinde de yansımalarını bulan etkenler göz ardı edilmemekle birlikte, ülkede yaşananları sadece bu yönüyle açıklamak yeterli değildir. Eski Yugoslavya'nın kendi içerisinde barındırdığı ve üzerinde durulması gereken birçok gerçeği vardır. Öncelikle etnik farklılık, ülkenin kuruluşundan beri etkisini korumuş ve aşılamamıştır. Dini çeşitlilik ve aynı din içerisinde de olsa farklı kültürler, dil farklılığı gibi kuruluşundan bu yana insanları ayıran farklılıklar da mevcuttur. Ülke içerisindeki ekonomik gelişmişliğin asimetrik oluşu büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etken, okur-yazar oranından bebek ölüm oranına, işsizlikten satın alma gücüne kadar birçok bakımdan ülkenin doğu ve batısını ayırmaktadır. Bu ayrımın aynı ülke

içerisindeki insanların beklentilerini ve kültürlerini de etkilediği söylenebilir. Alım gücü yüksek ve işsizlik sorunu düşük Sloven ve Hırvatlar, Batı Avrupa kültürünü yansıtırken, Sırp ve Boşnakların Orta Avrupa ve Balkan kültürüne yakın oldukları kolayca gözlemlenebilmektedir. Ayrıca eski Yugoslavya Yönetim sistemi de, Anayasal yapısı ve geleneği ile bütünleştirici olmaktan uzaktır. Çözülmenin anlaşıldığı ve geri dönüşün olmadığı bir zamanda, yapılmaya çalışılan reform adı altındaki Anayasal değişiklikler de bu gerçeğin fark edilmesidir.

Kaynakça

ARMAOĞLU, Fahir, (2007), 19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), İstanbul, Alkım Yayınevi, 4. Baskı.

BALTIC, Nina, “Report on the Theory and Practise of Human and Minority Rights under the Yugoslav Communist System”, s.4, Çevrimiçi European Academy, <http://www.eurac.edu/en/research/institutes/imr/Documents/Reportonth eTheoryandPracticeofHumanRightsandMinorityRightsundertheYugoslav CommunistS.pdf>, Erişim Tarihi 07.04.2011.

İŞIKLI, Alpaslan (1983), Kuramlar Boyunca Özyönetim ve Yugoslavya Deneyi, İstanbul: Alan Yayıncılık.

İGNATIEFE, Michael (2000), Sanal Savaş Kosova ve Ötesi, Çev. Gürol Koca. İstanbul; Everest Yayınları.

GLAS, Miroslav - Cerar, Meta, (1997), “The Self-Employment Programme in Slovenia: Evaluation of Result and an Agenda For Improvement”, Babson College, Kauffman Foundation Entrepreneurship Research Conference, April 17-20.

Keesing’s Record of World Events, Volume 37 (1991), Edited by Roger East, 60 Year of Publication, Cambridge: Longman.

Keesing’s Record of World events, Volume 38 (1992), Edited by Roger East, 60 Year of Publication, Cambridge: Longman.

Yugoslavya Anayasası (Kabülü 7 Nisan 1963’de), Çevrimiçi

www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1963.doc,
30.01.2011.

Erişim

Tarihi

Dipnotlar

[1] Yugoslav Anayasası Giriş Bölümü.

[2] Eski Yugoslavya Bařbakanı